

Степанова Тетяна Валеріївна
*доктор юридичних наук, професор,
завідувачка кафедри конституційного права та правосуддя
Одеського національного університету імені І.І.Мечникова*

ДЕБАТИ, МОДЕЛЬНІ ЗАСІДАННЯ ТА МУТКОРТИ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАННЯ ПРАКТИЧНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПРАВНИКІВ У СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ ТА СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Сучасний етап розвитку юридичної освіти характеризується поступовим переходом від переважно теоретичного навчання до інтеграції практико-орієнтованих підходів, що забезпечують формування професійних компетентностей майбутніх правників. Особливого значення набувають освітні інструменти, які дозволяють моделювати реальні правові ситуації та відтворювати механізми судового захисту прав людини і суб'єктів господарювання. Найбільш ефективними інструментами, практика використання в навчальному процесі яких розповсюджена в ЄС, є дебати, модельні засідання та муткорти (moot courts), які поєднують елементи навчання, дослідження та практичної підготовки.

Дебати виступають як самостійний освітній інструмент, що сприяє розвитку критичного мислення, аргументації та здатності швидко реагувати на правові виклики. В процесі участі в дебатах здобувачі навчаються формулювати правову позицію, вдосконалюють навички аргументації та навчаються працювати з правовими джерелами. Ведення правової дискусії – важлива та невід'ємна складова професійної діяльності юриста, особливо в умовах судового процесу. І участь у дебатах дозволяє підготувати здобувачів до більш складних форматів, зокрема модельних засідань та муткортів, де необхідно не лише аргументувати позицію, а й оформлювати у вигляді відповідних процесуальних документів.

Модельні судові засідання дозволяють максимально наблизити навчальний процес до реальних умов судочинства, оскільки під час їх проведення здобувачі здійснюють підготовку процесуальних документів, формують правову позицію сторін, виступають у судових дебатах, аналізують позиції опонентів, також приймають рішення (у ролі суддів). І особливу користь мають такі заходи, якщо їх проводити в стінах органів правосуддя, тобто у реальних залах судових засідань, що допомагає подолати психологічний бар'єр перед виступом у суді в подальшій практичній правничій діяльності.

В Одеському національному університеті імені І.І.Мечникова вже багато років поспіль проводяться модельні засідання за участю здобувачів старших курсів бакалаврату та магістратури. За співпрацею з судами загальної юрисдикції та господарськими судами в залах судових засідань відповідних судів першої інстанції модельні справи розглядаються в 2 етапи: підготовче засідання, на якому сторони мають обґрунтувати свої правові позиції та підготувати заяви та

клопотання з метою формування достатньої бази доказів; та засідання по суті справи, на якому сторони виступають в дебатах. Команда суддів, яких готує суддя відповідного суду, в підготовчому провадженні розглядає заяви та клопотання та задовольняє або мотивовано відмовляє в їх задоволенні, а на засіданні по суті – оцінює в сукупності докази та оформлює та оголошує остаточне рішення по справі [1].

Вказаний формат наочно розкриває сутність роботи адвокатів, прокурорів, представників та суддів при підготовці та безпосередній участі в судових засіданнях, розмежовує процесуальні ролі та зміну повноважень та можливостей на різних стадіях судового провадження, допомагає оцінити важливість взаємодії між судом та учасниками процесу.

Участь у муткортах – міжвузівських змаганнях – сприяє формуванню комплексу професійних компетентностей, серед яких можна назвати аналітичне мислення, навички юридичного письма, підготовку та проведення публічних виступів, роботу в команді. Важливим результатом є також розуміння етичних стандартів та відповідальності за прийняті рішення.

Особливу цінність має інтеграція міжгалузевого підходу, коли у рамках одного кейсу поєднуються норми різних галузей права. Зокрема, складними і цікавими останніми роками виявляються справи, пов'язані з земельними відносинами, з правами інтелектуальної власності.

Як слушно зазначають деякі зарубіжні автори, під час муткортів відбувається «розвиток навичок адвокації» та «моделювання реального досвіду в залі суду» [2]; «муткорти дозволяють подолати розрив між теоретичною підготовкою та практикою правозастосування, оскільки імітують реальні судові процедури та формують навички адвокації, юридичного письма і аргументації» [3]; «якщо підручники вчать праву, муткорти вчать його застосовувати» [4].

Дебати, модельні засідання та муткорти являють собою форми інтерактивного навчання, що полягають у відтворенні судового процесу за змодельованою або реальною правовою ситуацією. Вони передбачають участь здобувачів у ролі представників сторін, суддів або інших учасників процесу.

На відміну від традиційних форм навчання, вони орієнтовані на формування навичок правозастосування, розвиток юридичного мислення, удосконалення комунікативних компетентностей та набуття досвіду публічних виступів. Вказані види пов'язані з командною роботою, оскільки завжди є декілька (хоча б дві) сторони з протилежними або багатоположними позиціями.

Важливим компонентом для дебатів, модельних засідань та муткортів є підготовча стадія, яка, за нашими спостереженнями, має здійснюватися разом з досвідченими правниками (адвокатами, суддями, прокурорами). Тільки у разі їх залучення навчання буде ефективним.

Другою важливою складовою вказаних форм є публічні дебати за участі досвідчених правників-практиків, які можуть дати «зворотній зв'язок» в ході та після їх закінчення. Виключно за наявності цієї другої складової формується досвід роботи в умовах «реального суду».

Участь здобувачів у дебатах, модельних судових засіданнях та муткортах, зокрема у залах судів, сприяє формуванню стійких професійних компетентностей, необхідних для ефективного захисту прав людини та інтересів суб'єктів господарювання.

Тому подальший розвиток цих форм навчання має передбачати їх системну інтеграцію у навчальні програми, розширення співпраці з судовими установами та впровадження міждисциплінарних підходів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Господарський суд Одеської області. *Сторінка у ФБ*, 08.05.2024. URL: <https://www.facebook.com/share/p/ZZuiWmnbYF6oTgAy/> (дата звернення: 18.04.2026).
2. The Importance of Moot Court and Legal Writing in LLM Education. 6 January 2025. URL: <https://projectllm.com/resources/self-help/moot-court/> (дата звернення: 18.04.2026).
3. Tucker P. The importance of moot courts in legal education and career development. March 29, 2026. URL: <https://lawrenca.com/the-importance-of-moot-courts-in-legal-education-and-career-development/> (дата звернення: 18.04.2026).
4. Moot Court Competition: What It Is & Why It's Important for Law Students. November 27, 2025. URL: <https://www.bmu.edu.in/social/moot-court-competition/> (дата звернення: 18.04.2026).